 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

DERİ YÜZEY SÜSLEMEDE KULANILAN APLİKE TEKNİĞİ

Melda ÖZDEMİR*, Emine ODABAŞI, Yasemin EKEN*****

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, meldaozdemir(at)gmail.com
**Arş. Görev.,Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, eminemineodabasi(at)gmail.com
*** Y.Lisans öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, yaseekn(at)gmail.com

Anahtar kelimeler:
Deri, Aplike, Deri Yüzey Süsleme, Türk Kültüründe Deri

ÖZ

Tarih boyunca çok zengin bir kültüre sahip olan Türkiye'de ön plana çıkmış, ün kazanmış olan deri sanatı ilkçağlarda insanların tabiat şartlarına karşı koymak amacıyla, örtünme ve barınma ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmıştır. Türklerde deri işçiliği büyük bir gelişme göstermiş; Türkler, tarih içinde her alanda kültür ve sanat değeri taşıyan nitelikli eserler ortaya koymuşlardır. Geçmişte kendine özgü nitelikler taşıyarak yapılmış deri sanatı günümüzde de estetik çekiciliği ile kültürümüzün bir yansıması olarak yapılmaya devam etmektedir. Son yıllarda deri ürünler, yumuşaklığı ve kolay şekil alabilmesi, kullanışlılığı, doğal bir malzeme olması özelliklerinin bulunması nedeniyle süslemeli deri eşya üretimi gittikçe önem kazanmakta ve büyük ilgi görmektedir. Geçmişte ve günümüzde deri sanatında çeşitli yüzey süsleme teknikleri geliştirmişlerdir. Bu tekniklerden biri de aplikedir. Bu çalışmada amaç; geleneklerimizi yansıtan Türk deri sanatında aplike tekniği hakkında bilgi vermek ve bu teknik ile yapılmış deri ürünleri; kullanılan teknik, desen, renk, kompozisyon özellikleri ve kullanım alanları açısından incelemek ve tanıtmaktır.

APPLIQUE TECHNIQUE USED IN LEATHER SURFACE ORNAMENT

Keywords:
Leather,applique, leather surface ornament, leather in turkish culture.

ABSTRACT

Which has a very rich culture throughout history, came to the forefront of in Turkey, leather art, which emerged in the early ages with the need of covering and sheltering in order to resist the natural conditions of the people. Leather workmanship in Turks has shown a great improvement. Moreover, they have exhibited qualified works bearing cultural and artistic value in every area in history. In the past, leather art made with unique qualities continues to be made as a reflection of our culture with its aesthetic appeal. In recent years, the production of leather goods with ornaments has become increasingly important and attracts great interest due to the availability of leather products, softness and easy shape, usability, and the ability to be a natural material. In the past and today, they have developed various surface decoration techniques in leather art. One of these techniques is an application. In this study; to give information about the applique technique in Turkish leather art reflecting our traditions and leather products made with this technique; to examine and introduce the techniques, patterns, colors, composition properties and usage areas used.

 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

Giriş

İnsanların var olduğu tarihten itibaren giyinme, barınma gibi ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan el sanatları bulunduğu toplumun yaşayış özelliklerine ve doğa koşullarına uygun gelişmeler göstererek belirli bir kültürün özelliklerini yansıtır hale gelmiştir. Yüzyıllardır sürdürülen geçmişte ve günümüzde uygulanan el sanatlarından biri de dericiliktir. Dericiliğin ve deri sanatının ilerlemesinde ve yayılmasında Türklerin özel bir yeri olduğu belirtilmektedir. Türk kültürünün en önemli buluntuları Altay Dağları'nda Pazırık bölgesinde bulunan kurganlardan çıkarılan buluntulardır. Orta Asya'da Hun Pazırık kurganlarından çıkarılan keçenin yanında aplike hayvan motifleri ile benzeri deriden eğer örtüleri, yaygılar, kap-kacak ve özellikle kımız tulumları, deri elbiseler ile kenarları kürklü kaftan ve çizmeler, savaş araç-gereçleri, derinin kullanım alanları ve süslemeleri hakkında bilgi vermektedir (Aslanapa, 1974: 25). Türklerin Anadolu'ya göçü ile beraberinde sanatlarına da götürmüş ve gelişimine devam etmiştir. Bu uzun süreç derinin kullanım alanları genişlemiş ve tasarımları da çoğalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde deriden yapılan örneklerin ince işçilik ve güzel süslemeleri ile dikkati çekmesi deri sanatının bu dönemde altın çağını yaşadığının bilgisini vermektedir. Bu gün kitap kapları, hurçlar, degişik sandıklar, kaseler, giyim eşyası, kalkanlar, eyer ve at koşum takımları, kesici alet kılıfları, kapı perdeleri, karagöz figürleri, kemerler, çantalar v.b. gibi çok çeşitli eserler yurt içi ve yurt dışındaki müzelerde sergilenmektedir.

Deri kumaş gibi işlenebilmesi, esnek tabakalı bir malzeme olması nedeni ile her türlü süslemeye imkan vermiş ve pek çok işleme tekniği de deri üzerinde kullanılmıştır. Özellikle Osmanlı dönemine ait deri ürünlerin süslemesinde zengin işleme örneklerine rastlanmaktadır. Genellikle ince deri üzerine altın veya gümüş simler kullanılarak nakışlar yapılmıştır (Özdemir, 2007:72). Bu eserlerde Türk toplumunun engin zevk ve yaratıcılığını görmek mümkündür (İsçan, 1970:2).

Günümüzde de süslemeli deri eşya gittikçe önem kazanmakta ve hayatımızın her alanında kullanılmaya devam etmektedir. Deri ürünlerinde süslemede; boyama, baskı, oyma, aplike, keserek işleme, yakma, ıslatarak şekil verme, dikiş ve işleme vb. gibi yüzey süsleme teknikleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada deri yüzey süsleme de kullanılan aplike tekniği incelenmiş, geçmişte ve günümüzde aplike tekniği ile yapılan deri ürün örneklerine yer verilmiştir.

1. Deri Yüzey Süslemede Kullanılan Aplike Tekniği

Tarihsel süreçte aplike tekniği yüzyıllar boyu, kumaş, deri, keçe, balık pulları, yaprak gibi birçok farklı malzemelerin, ilk zamanlarda dal ya da kemikten yapılmış iğnelerle, keten, deri hatta dövülmüş ağaç kabuğu gibi, dikiş tutabilecek hemen hemen her türlü malzeme üzerine aplike edildiği yazılı ve görsel belgelerde yerini almıştır.

Linda Teufel'ın 'Inspiration and Techniques' adlı kitabında; aplikeyi, bir zemin kumaşına boyut ve doku katan dekoratif bir yüzey tasarım tekniği olarak tanımlamış ve bu terimin, birleştirme, ekleme, tutturma anlamlarına gelen Fransızca 'appliquer', Latince 'applicare' kelimelerinden türetildiğini aktarmıştır. Geleneksel aplike, bir desen veya resim oluşturmak için zemin kumaşının üzerine farklı motifler oluşturarak kesilen kumaş parçalarının dikiş teknikleriyle sabitlenmesi olarak tanımlanmaktadır. İlk kullanımları yıpranmış alanları güçlendirecek veya deliklere karşı bir yama görevi görecek gibi görünse de, aplike yüzyıllarca birçok kültür tarafından kullanılan yaratıcı bir sanat biçimine dönüşmüştür. Kumaş ve giysi tasarımında yüzey düzenlemeyi iki boyuttan üç boyuta taşıyan süsleme tekniklerinden biridir. Aplike tekniği ve çeşitleri, modanın yanı sıra tekstil ve deri sanat kavramı çerçevesinde de önemli bir yere sahiptir. Aplike temel olarak, bir kumaş parçasından kesilen şeklin ya da motifin başka bir kumaşa dikilmesi yöntemiyle oluşturulan süsleme tekniğidir. Kumaş parçaları istenen motifte kesildikten sonra, makine ya da el dikişi kullanılarak zemin kumaşı üzerine sabitlenmektedir. Herhangi bir aplik tasarımının kenarları el ile veya makine dikişiyle bitirilebilir, dikiş payını önce katlayabilir ya da kenarlar kesik bırakılarak istenen dikiş tekniği uygulanabilir. Aplike edilen parça kenarları, düz, tek bir dikişle dikilebilir ve sonrasında kenarlar üzerinden tek ya da çift dikiş ile sabitlenen kordon ya da kurdele ile kapatılarak temizlenebilir. Suda eriyebilen telalar, yapışkan bantlar gibi yeni malzemelerin keşfi, yeni tekniklerin geliştirilmesiyle, aplike uygulamaları daha hızlı ve daha kolay hale gelmiş ve popülerliğinin devamlılığını sağlamıştır (Ayranpınar, 2017: 206).

Aplike ile ilgili çeşitli tanımlar şöyledir; Türkçede uygulama veya üzerine koymak anlamına gelen Fransızca bir kelimedir. Aplike sonucu meydana gelen işlemeye "aplikasyon" denmektedir. Nakışta yapılan işler genel olarak aplikasyon olarak adlandırılır. Geleneksel adı oturtma olan aplike, desene göre kesilen bir kumaşın zemin kumaşa elde ya da makinede tutturulmasıyla meydana gelen bir çalışmadır. Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânu Lugâti't-Türk adlı eserinde aplike yerine yama kelimesini kullandığını görülmektedir. Bu

da bize aplikenin, yamamaktan doğan, eskinin gereksinimi, bugünün ise, daha çok süslemek amacı ile kullanılan birleştirme tekniklerinden biri olduğunu göstermektedir (Dıvrak, 2010:33). XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda çok sıklıkla uygulanmış nakış tekniklerinden biridir. Aplike sözlük anlamıyla uygulama ve üzerine koymak, aplikasyon ise aplike sonucu ortaya çıkan işe denmektedir (Korkusuz, 1971:173). Aplike:- Kapama : sözlük anlamı düz veya desenli bir kumaştan kesilmiş motifleri veya parçayı başka bir kumaşın üzerine kapama, yapıştırma, tatbik etmedir. Aplikasyon düz veya desenli bir kumaştan kesilmiş motiflerin bir başka kumaş üzerine işlenmiş şeklidir. Yani aplike sonucu meydana gelen işlemedir (Eronç, 1984:72) Parça birleştirmenin bir başka tekniği de aplikedir. Üzerine koyma uygulama anlamındadır. Aplike, bir zemin kumaşı üzerine aynı cinsten başka renk ve desende kumaşların belirlenen desene göre çeşitli iğnelerle tutturularak yapılmasıdır (Özaslan, 2001: 1001). Bir kumaş üzerine kendinden farklı diğer bir kumaşı desene göre yerleştirmeye ve yapıştırmaya aplike etmek, yapılan ise de aplikasyon denir (Gözükızıl, 1975: 110).

Çeşitli tanımlardan da anlaşıldığı gibi aplike; bir malzemenin üzerine aynı ya da farklı özellikteki diğer bir malzemeyi keserek, yapıştırarak, dikerek vb. şekilde ilave ederek yapılan süslemeye denmektedir. Bu teknikte bir fon diğeri de fonun üzerine aplike süslemeyi meydana getirecek iki unsur söz konusudur.

Aplike tekniğinin yapılış biçimi göz önüne alındığında iki çeşit uygulaması vardır. Açık aplike ve kapalı aplike olarak bilinen çeşitlerinin birincisinde, hazırlanan motif zemindeki malzeme üzerine yerleştirilerek oyulgama, makine dikişi, sarma vb. dikiş tekniklerinden biriyle tutturulur; sonra motifin sınır çizgilerinden kenarları kesilir. Bu teknik makinede dikilerek de yapılmaktadır. İkinci uygulama ise daha çok büyük desenlerde tercih edilir.

Hazırlanan motifin sınır çizgilerinden uçta bırakılan pay arasındaki bölüm önce makasla çıtlatılır; sonra içeri doğru kıvrılarak gizli dikişle zemindeki malzemeye tutturulur. Kapalı aplike denilen bu teknikte eğer aplike parçalarında kabartma yapmak istenirse parçaların ölçüsünde elyaf kesilir ve parçaların altına koyulup kıvrılarak teyellenir. Parçalar birbirine sap, zincir işi, hiristo teyeli, ilmekli iğne tekniklerinden biri kullanılarak tutturulur (Barışta, 1997: 22).

Tarih süreci içinde en önemli aplike örneklerinden bazları çeşitli kaynaklarda da aktarıldığı gibi Orta Asya Türklerine aittir. Türk el santlarının ilk örneklerinin bulunduğu Pazırık Kurganı çok önemli bir yere sahiptir. Burada bulunan kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renki keçe parçaları ile yapılmış eyer örtüleri, örtüler, perdeler Asyalıların M.Ö.1. y**üzyıl**da kumaş boyama ve aplike yapmaktaki ustalıkları göz önüne sermektedir (Barışta, 1995: 6).

Arkeolojik kazılarda en kayda değer aplike koşum takımları ; ahşap ya da deriden yapılmış, eyer ve eyer altı örtülerinde ise keçe veya deri örnekleri Sibirya'nın Altay Dağları eteklerinde Noin Ula ve Pazırık kurganlarında bulunan eserlerdir. Bu eserler Orta Asya insanın yaşayış biçimin, kültürünü, sanat anlayışını yansıtır.

Nakışın ve süslemenin bilinmediği ilk çağlarda bile aplikenin yapıldığı söylenmektedir. Yapılan arkeolojik kazılarda, Hunluların kullandıkları eğer altı örtüleri, keçe yaygıları, eğerleri ve bunların sarkıtları üzerinde, deri kürk ve keçeden kesilen değişik biçimlerde süsleyici aplike örneklerine rastlanmıştır (Eronç, 1981:73). Altay dağlarında Pazırık bölgesinde bulunan kurganların açılmasıyla, deriden yapılmış giysiler, çizmeler, eyer koşum takımları, kap kacak ve aplike süslemeler gibi nesneler gün ışığına çıkarılmıştır (Aslanapa, 1989: 25).

Türk topluluklarında doğa koşulları ve yaşayış biçimi derinin günlük yaşamda yaygınca kullanımına etkendir. Bunun önemli izlerinden biri de bozkır yaşantısının ayrılmaz parçası olan atlardır. Türk boylarında deri süslemeciliği ata verilen önemle ortaya çıkmaktadır (Diyarbekirli, 1972). Orta Asya'dan başlayarak at, Türklerin günlük yaşantısında ve savaşlarda en önemli yardımcısı olmuştur. Bu nedenle de at ile ilgili aksesuar süslemelerine ayrı bir önem verilmiştir. Bunlar eyer, eyer altı örtüleri, koşum takımı, yular ve üzengi gibi parçaları kapsamaktadır. bulguları arasında yer alan koşum takımları ; ahşap ya da deriden yapılmıştır. Eyer ve eyer altı örtülerinde ise keçe veya deri kullanılmıştır.

Görsel 1. Diyarbekirli, (Hayvan mücadele sahnesiyle süslü bir eyer), 1972, Deriden kesilerek yapılmış figürler tekrar deri üzerine yapıştırılmıştır.

 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

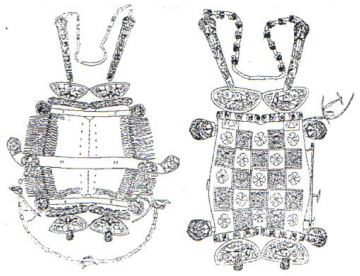

Görsel 2. Diyarbekirli, (Hunlar dönemine ait Altay dağlarından çıkarılmış bir eyer) ,1972

Görsel 3. Altan , (Hunlar dönemine ait Altay dağlarından çıkarılmış bir eyer), 2001.

Görsel 3. Hyde, (Altay pazırık kurganından çıkarılmış eyer), 1988, hayvan mücadelesi keçe üzerine deri aplike tekniği ile yapılmıştır, Leningrad Hermitaj Müzesi

Hunlar, geometrik veya hayvan figürleri şeklinde kestikleri deri parçaları keçe ya da deri yüzeye yapıştırarak ya da dikerek aplike yapmışlardır. Türk topluluklarında bozkırın ağır mücadele şartları içinde, atalardan kalma bazı inançlar dolayısıyla vahşi hayvanlarla mücadeleleri ve bazı bitkilere karşı ilgi duymaları gerçek olmayan bazı inançları ortaya çıkarmıştır. Hun sanatında sıkça görülen ve mitolojik anlamlar taşıyan hayvan figürleri ile bunların mücadelelerini anlatan saldırma sahneleri sıkça işlenmiştir.

Görsel 4. Diyarbekirli, (lahitin üzerine bulunan usluplanmış horoz figürleri), 1972, deriden ajurlanarak yapılmış, I. Pazırık kurganında bulunmuştur.

Görsel 5. Diyarbekirli, (sığın figürleri), 1972, deriden kesilmiş, II. Pazırık kurganında bulunmuştur.

Görsel 6. Diyarbekirli, (boynuzlu bir hayvan figürü), 1972, deriden kesilerek yapılmış, Tüetka kurganından çıkartılmıştır.

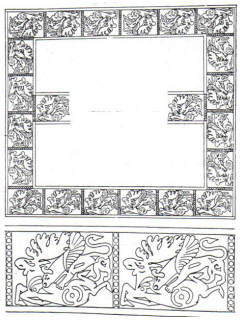

Görsel 7. Diyarbekirli, (Deri örtü), 1972, örtünün dört çevresinde grifonun sığına saldırma sahnesi , deri aplike ile yapıştırılarak düzenlenmiştir.

Görsel 8. Tekçe , (keçe yaygı kalıntısı), 1993, Hunlar dönemine ait deri aplike ile süslenmiş, Pazırık Kurganından çıkarılmıştır.

Görsel 9. Tekçe, (eyer örtüsü), 1993, Hunlar dönemine ait keçe yaygı üzerine deri aplike tekniği ile yapılmıştır.

 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

Dericiliğin ve deri sanatlarının gelişimi tarih çağları boyunca Orta Asya bozkırlarında yaşayan tüm kabile ve klanların kültürler arası etkileşimi sonucunda ortaya çıktığı söylenmektedir. Bu nedenle dericilik sanatının başlangıcını ve gelişimini doğrudan bir ırka veya ulusa bağlamak yerine, toplumsal yaşamın başladığı, kır konutlarının yapıldığı, kimi hayvanların evcileştirildiği devirde yaşayanların ortak malzemesi ve sanatı olarak düşünülebilir.

Türklerin İslam dini'ni kabul etmesinden sonra gelişen süreçte, değişik coğrafyalarda yarattıkları sanat ürünleri, Türk-İslam sentezi içinde gelişmiştir (Kuban, 1978:70). Bu dönemde sanat gücü artmış her alanda olduğu gibi dericilik alanında da güzel örnekler ortaya çıkmıştır. Anadolu'da en zengin örneklere Selçuklu ve Osmanlı'da rastlanmaktadır (İşcan, 1970:2). 1071'de Malazgirt zaferiyle Anadolu'ya yerleşen Türklerin dericilik alanında oldukça ileri düzeyde oldukları bilinmektedir. Bu dönemde dericiliğin Anadolu'da kökleşip gelişmesinde faaliyet göstermeye başlayan Ahilik kurumunun etkisi büyüktür (Tekin, 1993). Ahilik 13. yüzyılda Anadolu'da kurulup, belli bir süre içinde, belli kurallarla işlemiş esnaf ve sanatkarlar birliğidir. Bu birliğin kurucusu ve deri işlerinin örgütlenmesinde önemli rol oynayan kişi kendisi de derici olan Ahi Evren'dir (Çağatay ,1989: 27). Ahilik örgütlenmesiyle birlikte rekabet olgusu ve kalite kaygısı deri ürünlerin üretimini olumlu yönde etkilemiştir.

Anadolu Selçukluları ve Beylikler dönemindeki sanat anlayışı, her alanda sanat eserleri yaratılmasına tutku düzeyinde ilgi duyulması; malzeme ve dekorasyonda özgünlük arayışı, sanatın ve sanatkarların sultanlar, beyler ve yüksek zümreye mensup kişilerce himaye ve teşvik edilmeleri gibi nedenlerle deri işlerinde önemli gelişmeler sağlamıştır (Sakaoğlu, 2002).

Selçuklu Dönemi'ni aktaran rölyef, minyatür gibi sanat yapıtlarından gözlemle ve bazı yazılı kaynaklardan giysi ve aksesuarı ile at koşum takımları, çizmeler ve ayakkabılar gibi ürünlerde derinin kullanıldığı bildirilmektedir. Anadolu Türk sanatının biçimlendirdiği tasarım anlayışının tüm sanat dallarına yansıdığı söylenebilir. Bunların en önemlilerinden biri de deri ciltlerdir. Selçuklu ciltleri, şemse formu, rumi deseni gibi Türk İslam sanatında sıkça rastladığımız tasarım öğelerini taşımaktadır. Ayrıca bu dönemde Selçuklu sultanları için, üstat, saraç ve ayakkabıcıların imal ettikleri eyerler, koşum takımları, çizme, ayakkabılar, kolçak, kemer ve kayışlar, kalkan, sadak, cami saraylarının kapı ve pencereleri için yapılan işlemeli deri rüzgarlıklar ve daha sayılamayacak kadar çok ve çeşitli deri eşyalar üretilmiştir.

Bugün Macaristan Ulusal Müzesindeki deri Türk kaftanı desenlerinin tanıklığı ile Selçuklu-Erken Osmanlı deri işlerinin ne denli sanatsal değerler taşıdığına özgü bir örnektir .

Görsel 10. Feher , (deri kaftan), 1992, kaftanın eteğindeki ve kenar işlemelerindeki süslemeler Macaristan Milli Müzesinde yer almaktadır.

Görsel 11. (Eyer Örtü), Osmanlı Dönemi 16. ve 17. yüzyıla ait, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/

Asırlar boyu çok geniş bir alana yayılmış olan Türk boyları, uzun yıllar çok farklı inanç ve sanat anlayışına sahip olan toplum ve medeniyetlerle ilim ve sanat ilişkileri nedeni ile günümüzde zengin ve benzeri bulunmayan bir kültür hazinesidir. Günümüze kadar gelen örneklerden de anlaşıldığı gibi, Anadolu'da birleşen kültür mirasları ve birikimleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır (Ayranpınar, 2017: 208). Türklerin yaşamında çok geniş kullanım alanına sahip olan deri ürünleri önemli müzelerde sergilenmektedir. Budapeşte Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi**n'de** bulunan Osmanlı Dönemi 17. yüzyıl ait asker miğfer kılıfı bu ürünlere bir örnektir. Kılıf, bordo ve yeşil deri üzerine sarı sim ve sarı ipek iplik ile aplike tekniğinde işlenmiş, taban yüksekliği 28,5 cm, eni 33,6 cm'dir. Yaprak motiflerinin içine kıvrım dallar ve çiçeklerden oluşturulan kompoziyon kılıfın 4 yüzüne yerleştirilmiştir.

 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

Görsel 12. (Asker Miğfer Kılıfı), Osmanlı Dönemi 17. yüzyıla ait, http://collections.imm.hu/gyujtemeny/case-leather-case-for-helmet/

Derinin ilk kullanımı doğa koşullarına karışı korunmak olsa da, kolay şekil alabilen bir malzeme olması ile üzerine çok çeşitli süslemeler yapılmasına neden olmuştur. Eski Türklerde çizme veya benzeri deri giysiler üzerine çeşitli renklerde küçük deri parçalarını desen oluşturacak şekilde aplike edilerek süslenmeye başlanılmıştır (Türkoğlu, 2002: 154).

Tarihsel süreç içinde ayakkabıların estetik görünümü ayakları dış etkenlerden koruma temel görevinin önüne geçmeye başlamıştır. İlk dönemlerden itibaren bir kıyafet olarak ayakkabı sosyal açıdan ekonomik güç ve statü simgesi olmuştur. Toplumlara ait gelenek ve görenekleri yansıtan, görkemli görünümler kazandıran ve hâkimiyet sembolü olan ayakkabı özellikleri bulunmaktadır.

Elde edilen buluntular zengin görünüşlü çizmelerin Türklerde soylular ve yöneticiler tarafından kullanıldığını ve bu durumun çizmenin rütbe belirten bir nesne olduğunu göstermektedir (Çoruhlu, 2007: 162). Aynı zamanda çizmelerde kullanılan renkler de bir statü sembolü olmuştur.

Anadolu Selçuklularda sarı çizme giyildiğinde bunun en yüksek mertebeye erişildiği anlamını taşıdığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Fotoğrafta görülen çizme II. Selim'e ait sarı ve kırmızı deri ile yapılmış bir çizmedir.

Görsel 13. Tezcan, (Sarı Sahtiyan Çizme), 2014, Sultan II. Selim'e Ait, Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan 2/4447

Geçmişten bugüne insanlar giysilerindeki etkiyi, yaşadıları mekanlardaki güzelliği artırmak için çeşitli malzeme ve süsleme tekniklerinden destek almışlardır. Bu malzemelerden bir olan deri; göze hitap etmesi, organik bir malzeme olması, modern esyalara uyumlu olması gibi nedenlerle birçok esya ve aksesuar yapımında kullanılmaktadır. Eski deri örneklerinde uygulanan tekniklerden de anlaşıldığı gibi, derinin yumuşaklığı nedeniyle kolay işlenebilir olması hemen hemen kumaşın girdiği her yere girmesine imkân vermistir. Kumaşta olduğu gibi bezeme motifleri en ince detaylarına kadar çok değişik teknikler uygulanabilmiştir (Erdönmez, 1983: 93)

Temel amacı yama ve onarım olan aplike, malzemelerin yeniden kullanımından uzaklaşarak, çağdaş yaklaşımlarla sürekli gelişmekte ve yeniden yorumlanmaktadır. Yaratıcılıkta bir ifade dili olarak da nitelendirilen süsleme değişen beğeni ve çevresel koşullar çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. Geçmişten bugüne giyim ve ev aksesuarları etkiyi arttırmak için çeşitli süsleme tekniklerinden destek alınmıştır. Giysi ve ev aksesuarları üzerinde geniş desen ve doku alanları yaratan aplike teknikleri, farklı materyal ve tekniklerle yorumlanarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde birçok tasarımcı ürünlerine yeni bir boyut kazandırmak için aplike tekniğini özgürce kullanmaktadırlar. Araştırılan kaynaklarda elde edilen çanta, cüzdan, örtü, pano, saat gibi ürünler incelendiğinde tasarımcılar yani desen ve doku yaratarak aplike tekniği ile özgün koleksiyonlar yaratmışlardır.

Görsel 14. (Çanta ve cüzdanlar), Günümüze ait, http://gonderituglu.com.

Görsel 15. (Çantalar), Günümüze ait (http://pinterest.com).

 DOI: 10.7816/idil-07-50-04

Görsel 16. Aplike tekniği ile yapılmış deri ürün örnekleri öğrenci çalışmaları.

Aplike kullanıldığı alanlara farklı anlamlar yükleyebilme, desenleri güçlendirme, görselliği zenginleştirme ve gösterişli bir ifade kazadırmak için oldukça önemlidir. Aplike eski yama özelliğinden tamamen kurtulup kullanıldığı alanları çarpıcı hale getirmek ve göze daha güzel göstermek için süsleme yöntemi, beceri, yaratıcılık ve yorumlama tasarımcının zevkine göre şekillenmiş ve üretime geçerek yeni tasarımlar yapılmıştır. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü makine nakışları atelyesinde yapılan örtüler, Muğla Milas Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü öğretim üyesi Doç.Dr. Gülüzar Çelebilik tarafından yapılan panolar ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Araştırma Görevlisi Emine Odabaşı'nın Yasemine Eken ile ortak çalışması olan saat bu ürünlere örnektir.

Görsel 17. Çelebilik, (panolar), 2011-2012.

Görsel 18. (Masa örtüleri), 2017, Deri üzerine aplike tekniği ile yapılmış, Ankara Olgunlaşma Enstitüsü

Görsel 19. Odabaşı ve Eken, (Saat), 2017, Deri apilke tekniği ile yapılmış.

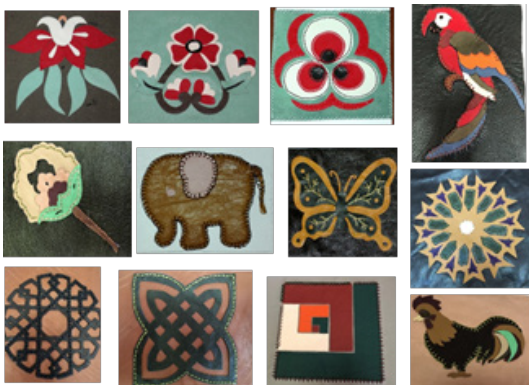

Görsel 20. Deri üzerine aplike tekniği örnekleri

3. Sonuç

Deri geçmişten günümüze, kullanım alanlarından tasarımlara, sembolik değerinden formuna, dokusuna, işlemlerine kadar birçok alanda farklılık göstermiştir. Bu gelişme ve değişmede Türk toplumunun özgün zevki ve yaratıcılığının katkısı büyüktür. Türk toplumu deriyi işleyip, ürüne dönüştürerek, ihtiyaca cevap verebilecek fonksiyonlar kazandırmış ve tarih içinde kültür-sanat değeri olan nitelikli ürünler ortaya koymada başarılı çalışmalar yapmıştır.

Türk dericilik sanatında çok önemli bir yere sahip olan deri ürünlerde özellikle geçmişte eğer, eğer örtüsü, kaftan, çizme, ayakkabı vb. ürünler ile günümüzde ise çanta, kemer, ayakkabı olarak giyim aksesuarında, yastık, abajur, saat tepsi, örtü vb. ürün olarak ev aksesuarının süslemesinde kullanılan aplike tekniği deri ile birlikte kumaş, ahşap, cam vb. materyallerle birlikte uygulanmaktadır.

Son yıllarda yeni ve farklı tasarımlara duyulan ihtiyaç tasarımcıları da yeni arayışlara zorlamaktadır. Tüketicilerin, ürünlere bakış açıları değişmiş ürün tercihlerinde geçmişin izlerini taşıyan aynı zamanda da farklı ve modern çizgilerini koruyan arayışlara yönelmişlerdir. Bu nedenle Türk dericilik sanatının geleneksel özelliklerinin korunması ve günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni ve diğer tasarımlardan ayırt edilebilen ürün şekillendirme çalışmalarının yapılması ge-

rekmektedir. Aplike tekniğinin deri ürünlerinde kullanımını artırmak, günümüzde genç nesiller tarafından sürdürülmesini sağlamak, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak ve yaşatmak açısından, yapılacak bilimsel ve sanatsal çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Aslanapa, Oktay. Türk sanatı, İstanbul: Remzi kitapevi, 1984.

Ayranpınar, K., Selda. The Applique Method That Adds Dimension and Texture to Clothing Fashion. Inonu University Journal of Arts and Design, 7(16). 202-217, 2017.

Türk İşleme Sanatı Tarihi, Ankara : Gazi Üniversitesi Yayınları, 1995.

Barışta, H., Örcün. Türk İşlemelerinden Teknikler, Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Yayınları, 1997.

Çağatay, Neşet. Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

Dıvrak, Menekşe. Klasik Dönem Osmanlı Çadır Süslemelerinden Kıvırma, Oturtma, Çırpma (Aplike) Tekniğinin Günümüz Gereksinimlerine Uyarlama Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, 2010.

Çoruhlu, Tülin. Eski Ayakkabılar, İlgi Dergisi, 81; 29-31, 1995.

Diyarbekirli, Nejat. Hun Sanatı, İstanbul: MEB Kültür Yayınları, 1972.

Erdönmez, Canan. (Askeri Kültür Varlıkları İçinde de Aksesuarların Üretim, Kullanım ve Süsleme Teknikleri, İstanbul**:** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No 342, 2002.

Eronç, Y., Perihan. Giyim Süsleme Teknikleri, Ankara: M.E.B. Yayınları, 1981.

Gözükızıl, Muzaffer. Elişleri, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975.

İşcan, Hüseyin. Türk Süsleme Sanatı, Eskisehir: Ülkü Matbaası, 1970.

Korkusuz, Süheyla. Nakış, Ankara: Er offset, 1971.

Kuban, Doğan. 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1978.

Özaslan, Selamet. Geleneksel Sanatlarımızdan Kırkpare-Parça Birleştirme, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Özdemir, Melda., Kayabaşı, Nuran.Geçmisten Günümüze Dericilik, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.

Sakaoğlu, Necdet., Akbayar, Nuri, ve Yelmen, Hasan. Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü, İstanbul: Creative Yayıncılık, 2002.

Teufel, C., Linda. Koos Couture Collage, Inspiration & Techniques, Printed in Thailand, 2003.

Türkoğlu, Sabahattin. Geleneksel Türk El Sanatları, İstanbul: Kültür Bakanlığı, Apa Ofset, 1993.

İnternet Kaynakları

http://collections.imm.hu/gyujtemeny/case-leather-case-for-helmet/

http://gonderituglu.com

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/

http://pinterest.com

Görsel Kaynaklar

Altan, Araslı. Avrupa'da Türk izleri-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Ankara Olgunlaşma Enstitüsü. Deri Aplike Örtüler, Ankara: Makina Nakışları Atölyesi, 2017.

Çelebilik, Gülizar. Deri Aplike Panolar, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Milas Meslek Yüksekokulu, 2010-2012.

Diyarbekirli, Nejat. Hun Sanatı, İstanbul: MEB Kültür Yayınları, 1972.

Feher, Geza. 16. Yüzyıla Ait Deri Kaftan, Kültür ve sanat dergisi, 13; 56-58, 1992.

Hyde, Nina. Fabric Of History Wool, National geography magazine, 552-583pp, 1988.

Odabaşı, Emine. ve Eken, Yasemin. Deri Aplike Saat, Ankara: Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, 2017.

Tekçe, Fuat. Pazırık Altaylarında Bir Halının Öyküsü, Ankara: Levent Matbaacılık, 1993.

Tezcan, Hülya. İşlemeli Mektup ve Para Çantaları, Antik Dekor Antika Dekorasyon ve Sanat Dergisi, 18 ; 74-77,1993.